

Jos van Schilt, ***Herfsttij van het militaire elitegevoel. Het elitair zelfbeeld van aspirant-officieren op de Koninklijke Militaire Academie in de periode 1948 tot 2008*** (Dissertatie Tilburg University 2011; [S.l.: s.n.], 2011, 284 pp., ISBN 978 90 5335 417 9).

Op 30 juni 1953 stuurde de Senaat van het Cadettencorps van de Koninklijk Militaire Academie (KMA) een brief naar het Ministerie van Oorlog waarin dit bestuur zijn beklag deed over het feit dat op spoorwegstations affiches waren opgehangen waarop reclame voor het beroep van officier werd gemaakt. Volgens de schrijvers van de brief was deze publieke wervingsmethode het officiersschap onwaardig. Het ging hier immers om een hoge roeping die zich niet zomaar op een poster als handelswaar liet aanprijzen. Op zich was er niets op tegen dat jongeren attent werden gemaakt op de mogelijkheid van een loopbaan in uniform, maar dat moest dan wel gebeuren op een wijze die de status van officier recht deed, bijvoorbeeld door het geven van lezingen op middelbare scholen, aldus de Senaat. Deze fraaie anekdote is opgetekend in *Herfsttij van het militaire elitegevoel*, het proefschrift waarop Jos van Schilt in 2011 aan de Universiteit van Tilburg promoveerde.

Deze historisch-sociologische studie wil antwoord geven op de tweeledige vraag of er in de periode 1948 tot 2008 sprake was van een elitair zelfbeeld bij (aspirant-) officieren op de KMA en zo ja, of dit elitaire zelfbeeld in deze periode aan verandering onderhevig is geweest. Vóór hij van start gaat, gunt Van Schilt de lezer een blik in een gereedschapskist, boordevol theorieën, concepten en methoden, die hij allemaal nodig zou hebben gehad om zijn onderzoeksklus tot een goed einde te brengen. Hoewel hij deze hulpmiddelen keurig voor ons uitstalt, is het nut ervan voor zijn onderzoek vaak onduidelijk. Een deel van het conceptuele instrumentarium lijkt meer bedoeld om mee te pronken dan om te gebruiken. Zo voert de auteur op blz. 104 Braudels theorie van de drie stadia van tijd op, maar de relevantie daarvan voor zijn studie blijft duister.

Het bronnenmateriaal waarvan Van Schilt gebruik heeft gemaakt om het zelfbeeld van de aspirant-officieren – en dan vooral het mogelijk elitaire karakter ervan – te reconstrueren, bestaat hoofdzakelijk uit het archief van het Cadettencorps en het cadettenperiodiek *S-5*, terwijl hij ook interviews heeft gehouden met in totaal 32 oud-cadetten, verdeeld of vijf cohorten, die respectievelijk in de jaren 1948-1950, 1954-1956, 1968-1970, 1978-1980 en 1996-1999 aan de Bredase academie hun officiersopleiding

volgden. Dit bronnenmateriaal is echter aan de magere kant om goed gefundeerde uitspraken over de ontwikkeling van het zelfbeeld te kunnen doen. Van Schilt voerde overigens ook een groot opinie-onderzoek uit waarbij hij 357 cadetten (en adelborsten) een lange vragenlijst voorlegde. Dit onderzoek en de daarop toegepaste analyse leveren weliswaar een interessante inkijk op in de denkwereld van de cadettenpopulatie van de jaren 2006-2008, maar deze uitkomsten bieden vanzelfsprekend geen informatie over de historische ontwikkeling van het zelfbeeld van de KMA'ers. En deze historische ontwikkeling, die toch het onderwerp van deze studie is, komt daardoor al met al slecht uit de verf.

Eerst kort de belangrijkste conclusie van Van Schilt: het zelfbeeld van de cadetten was, stelt hij vast, aanvankelijk elitair, waarna dit gevoel tot de crème-de-la-crème van de samenleving te behoren geleidelijk afnam, zij het dat zich begin jaren tachtig een tijdelijke opleving voordeed. Het zelfbeeld van de huidige generatie cadetten is, aldus de auteur, meer gefragmenteerd dan dat van de eerdere cohorten, wat wellicht mede voorkomt uit het feit dat hij die jongste groep aan een grondig opinie-onderzoek heeft onderworpen. De auteur wijt het afnemende elitegevoel aan zeer algemene maatschappelijke ontwikkelingen als democratisering, informalisering en individualisering. Erg bevredigend zijn deze verklaringen niet, omdat hij niet duidelijk maakt hoe deze factoren het elitegevoel van de cadetten daadwerkelijk hebben beïnvloed. Hij legt met andere woorden geen overtuigend explicatief verband tussen een zeer specifieke denk- en gevoelswereld, namelijk die van een kleine groep aankomende officieren, en een aantal zeer algemene sociale verschijnselen. Om een voorbeeld te noemen: zo wijst hij weliswaar op het belang van de komst van de eerste vrouwelijke cadetten naar de KMA – de vrouwenemancipatie veroverde in 1978 ook dit bastion – maar hij stelt vervolgens niet de vraag aan de orde of en, zo ja, hoe deze gebeurtenis van invloed is geweest op het elitegevoel van de cadetten.

Teleurstellend is dat Van Schilt de inhoud van het elitaire denken aan de KMA buiten beschouwing laat. In welk opzicht dachten de cadetten dat zij beter waren dan hun medeburgers? En om welke redenen? Hielden hun elitaire denkbeelden op enigerlei wijze verband met de bijzondere aspecten van het militaire beroep waarop zij zich voorbereidden? Hoe verhielden hun ideeën zich tot die van het officierskorps in het algemeen? Officierskorpsen kenmerkten zich – ook in Nederland – vanouds door een mentale apartheid, een zekere hooghartigheid jegens burgers en een verhoogd eergevoel. In hoeverre waren de aan de naoorlogse KMA levende ideeën geworteld in deze denkwereld? Of week het elitedenken onder de cadetten qua vorm en inhoud niet wezenlijk af van de meer algemene gevoelens van exclusiviteit van bijvoorbeeld studentencorpora, die in de loop der jaren ook minder krachtig zijn geworden? Deze aparte studie, gewijd aan het zelfbeeld van cadetten, doet vermoeden dat er met hen iets bijzonders aan de hand was. We komen helaas niet te weten wat dat geweest kan zijn.

